

Vereniging van
Geestelijk VerZorgers

Voedsel voor de ziel

**De esthetische dimensie van
geestelijke verzorging**

Uitnodiging symposium VGVZ 2018

maandag 25 juni, 9.30 uur – 15.00 uur

Akoesticum Ede

Voedsel voor de ziel

De esthetische dimensie van geestelijke verzorging

Volgens de *Beroepsstandaard geestelijk verzorger* (2015) is de esthetische dimensie één van de vier dimensies van zingeving en levensbeschouwing, naast de existentiële, de spirituele en de ethische. Ze verwijst naar de vormende betekenis van ervaringen met schoonheid in zowel cultuur als natuur. In de praktijk speelt deze dimensie een belangrijke rol in het werk van geestelijk verzorgers: met woorden, beelden, muziek en geuren wordt gezocht naar verbeelding van ervaringen van schoonheid. Of van juist de afwezigheid daarvan, zoals de volgende dichtregels aanduiden:

*Je leeft. Leeft niet. Schuilt steeds verscheurd
in een gedicht
en haalt pas adem als je gure schoonheid ziet.*

(Uit het gedicht *Rien ne va plus* van Menno Wigman, In: *Slordig met geluk. Gedichten*. Amsterdam 2016)

We willen met dit symposium zowel reflectief als praktisch stilstaan bij esthetiek als voedsel voor de ziel.

In de hoofdlezing verkent Hans Alma hoe esthetiek en geestelijke verzorging op elkaar betrokken kunnen worden. Zij komt daarbij uit op het belang van schoonheid in een andere zin dan traditionele 'mooiheid'. Daarna volgt een reactie van Martin Walton, die op zoek gaat naar wat esthetische competentie van geestelijk verzorgers vraagt.

In de workshops is podium voor diverse *best practices* van collega's ontstaan in verschillende settings (1, 2 en 3). Ook zijn er workshops met ruimte voor discussie en reflectie (4, 5 en 8). Ten slotte is er ook een aantal workshops waarin je zelf aan den lijve kunt ervaren wat verschillende verbeeldingsvormen met je kunnen doen (vooral 6 en 7, maar ook 8, 4 en 1). Net als vorig jaar is het programma zo ingericht dat er gelegenheid is voor het volgen van twee workshops.

Dagvoorzitter van het symposium is *Karin Seijdell*, geestelijk verzorger bij Lunetzorg.

Akoesticum is een trainingscentrum voor muziek, dans en theater en dus een toepasselijke locatie voor deze dag.

Op verschillende momenten zijn er muzikale intermezzi te horen. Deze worden verzorgd door Bert van den Brink, pianist, docent en componist. En in de Spoorzaal is tijdens de lunch het kunstproject *Pelgrimsdieren* van Claudia De Vos te bezoeken.

Workshops in het kort:

- 1. Het belevingsconcert**
door Eva Smit
- 2. Vieren aan den lijve**
door Elske Cazemier
- 3. Ruimte creëren voor stilte**
door Beatrijs Hofland en Joke de Koeijer
- 4. Schoonheid voorbij de schrik**
door Hannah Nováková
- 5. Over de werking van schoonheid in rituelen**
door Joanna Wojtkowiak
- 6. Beeldende kunst als opstap naar verbinding**
door Annelies van der Drift
- 7. Wandelen in stilte en in gesprek**
door Aat van der Harst
- 8. Verbeeldingsvolle pelgrimage**
door Hans Alma

Programma

- 9.30 Ontvangst met koffie/thee
- 10.00 Welkom en opening
door dagvoorzitter Karin Seijdell
- 10.05 Video van De Zandtovenaar
De Zandtovenaar tekent de Schepping
- 10.10 Hoofdlezing door Hans Alma
Geestelijke verzorging als esthetisch proces
- 10.40 Piano improvisatie door Bert van den Brink
thema Schepping / Schoonheid
- 10.45 Reactie door Martin Walton
*"Ik kon weer naar muziek luisteren".
Over esthetische competentie*
- 11.15 Eerste ronde workshops
- 12.30 Lunch
*Mogelijkheid Kunstproject
Pelgrimsdieren te bezoeken
(Spoorzaal)*
- 13.15 Tweede ronde workshops
- 14.30 Afsluitende piano-improvisatie door Bert van den Brink
- 14.35 Afsluiting door dagvoorzitter Karin Seijdell
- 14.45 Koffie / theepauze

Voedsel voor de ziel

De esthetische dimensie van geestelijke verzorging

Informatie over lezingen en workshops

Lezing

Geestelijke verzorging als esthetisch proces

door Hans Alma

De *Beroepsstandaard geestelijk verzorger* onderscheidt aan zingeving een esthetische dimensie, die verwijst naar de vormende betekenis van ervaringen met schoonheid in zowel cultuur als natuur. In mijn lezing onderzoek ik wat dit betekent, waarbij ik zal benadrukken dat het bij geestelijke verzorging niet alleen om schoonheid in de gebruikelijke zin van het woord gaat. Ik grijp in mijn benadering terug op het Griekse begrip *aisthesis* dat staat voor zintuiglijk en affectief geraakt, aangedaan worden. De esthetische dimensie heeft dan betrekking op een aandachtige en verbeeldingsvolle waarneming die de schoonheid van de ander doet oplichten, ook waar dit niet voor de hand ligt.

Kernvragen in mijn lezing zijn: Hoe kunnen geestelijk verzorgers het zintuiglijke inzetten in hun werk? Hoe kunnen zij omgaan met negatieve ervaringen die zij daarbij opdoen van wat niet mooi of zelfs afstotend is? Kunnen we geestelijke verzorging als een esthetisch proces ontwikkelen dat een nieuw soort betrokkenheid op de ander/het andere mogelijk maakt? In mijn exploratie van deze vragen werk ik met een 'verbeeldingscyclus' die praktische handvatten biedt.

Hans Alma is hoogleraar Culturele Psychologie en Geestelijke Begeleidingswetenschappen aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht en gasthoogleraar Cultuurpsychologie en Humanistiek aan de Vrije Universiteit Brussel. In haar onderzoek richt zij zich op de rol van verbeelding in zingeving en levensbeschouwing. Daarnaast heeft zij een eigen praktijk als coach en trainer, een werkplaats voor zinvol leven en werken.

Locatie- & reisgegevens naar Akoesticum in Ede

Nieuwe Kazernelaan 2,
Ede (Gld)
Telefoon: 0318 304 349
www.akoesticum.org

Auto:

Let op: de route naar de Frisokazerne/Akoesticum wordt nog niet optimaal aangegeven.

Navigatiesystemen eindigen bij de Eikenlaan/Nieuwe Kazernelaan.

Sla af naar de Frisokazerne/Akoesticum in de bocht waar de Nieuwe Kazernelaan overgaat in de Eikenlaan*

*Vanuit A12 Utrecht/Ede (afrit 1) in de bocht Eikenlaan / Nieuwe Kazernelaan: rechts.

*Vanuit A30/N224 (Barneveld/Arnhem): in de bocht Nieuwe Kazernelaan / Eikenlaan: links.

Enmaal op deze toegangsweg van het kazerneterrein: volg de weg en de bordjes Frisokazerne/Akoesticum tot aan de ruime parkeerplaats aan de achterkant van het gebouw. De ingang van de Frisokazerne/Akoesticum bevindt zich aan de voorzijde.

Trein:

Vanaf Station Ede-Wageningen: ga naar perron 1b en volg de loopbrug over de autoweg. Het is niet meer dan 5 minuten lopen. De Frisokazerne/Akoesticum zie je voor je liggen.

Op de website van het Akoesticum staat de routebeschrijving.

Aanmelding vóór 15 juni

De kosten van het symposium bedragen € 80 voor leden van de VGVZ en € 105 voor niet-leden. Dit is inclusief de lunch en alle consumpties. Studenten betalen op vertoon van hun collegekaart € 35.

U kunt zich digitaal aanmelden via de website van de VGVZ.

Graag tot ziens op 25 juni in Ede!

De voorbereidingscommissie,
Christien den Draak, Karin Seijdel,
Anton Stegeman en Freda Dröes (voorzitter)

Lezing

‘Ik kon weer naar muziek luisteren.’

Over esthetische competentie

door **Martin Walton**

Het benoemen van een ‘esthetische dimensie’ van zingeving en levensbeschouwing in de *Beroepsstandaard* van 2015 berust op drie waarnemingen. Eén is dat cliënten vaak spreken over esthetische ervaringen – van natuur of cultuur, of relationeel – die wezenlijk voor hen zijn. Een tweede is de vaststelling dat de fysieke omgeving waarin vele cliënten verblijven – ziekenhuis of zorginstelling, gevangenis of militaire basis – veel invloed heeft op hun beleving en welzijn. Een derde is de constatering dat veel geestelijk verzorgers aandacht hebben voor het mooie en het lelijke in mensenlevens en ook met esthetische en verbeeldende vormen werken.

Terugkijkend valt nu op dat er in de Beroepsstandaard geen esthetische competentie is geformuleerd. Vandaar dat de doordenking en de methodische handreiking van Hans Alma zeer welkom zijn. Vanuit de drie bovengenoemde waarnemingen en in gesprek met Hans Alma wil ik zoeken naar een formulering van een esthetische competentie.

Martin Walton is bijzonder hoogleraar Geestelijke Verzorging aan de Protestantse Theologische Universiteit te Groningen. Hij is voorzitter van de Commissie Wetenschap VGVZ & SKGV, en was van 2013 tot 2015 lid van de Commissie herziening beroepsstandaard.

Workshop 1

Het belevingsconcert

door **Eva Smit**

Het Belevingsconcert is een methodiek die muziek en zingeving samenbrengt, speciaal ontwikkeld voor mensen met (vergevoerde) dementie, of mensen die om andere redenen in zichzelf zijn teruggetrokken. Het is een zintuiglijke vorm van samenkomen, contact maken en delen, waarbij gebruik gemaakt wordt van muziek, zang, sfeer, aanraking, geur en kaarslicht. Tijdens de workshop zullen we stilstaan bij wat muziek kan betekenen in het proces van zingeving. We zullen verschillende eenvoudige instrumenten uitproberen, samen zingen en oefenen met improvisatie. Aan het einde doen we zelfs een klein belevingsconcertje voor elkaar, om te ervaren wat dat met je doet. Aan het einde ga je weg met handvatten om hier zelf mee aan de slag te gaan. Speel je een instrument? Neem het gerust mee, dan kun je uitproberen hoe je dit kunt inzetten.

*Eva Smit is humanistisch geestelijk verzorger in de ouderenzorg, bij Cordaan in Amsterdam. Auteur van het boek *Het Belevingsconcert*, uitgeverij Elikser (2016).*

Workshop 2

Vieren aan den lijve

door **Elske Cazemier**

Wat is ‘schoonheid’ eigenlijk? Of wat is ‘vrijheid’? En wat vieren we met Pinksteren? Hoe maak je een thema erfahrbaar? In contact met mensen met een verstandelijke beperking is dat een grote uitdaging. Maar het kan voor iedereen diepgang en rijkdom brengen om te zoeken naar uitdrukkingvormen voorbij aan woorden of verstand, uitdrukkingvormen dichtbij het hart, waarbij alle zintuigen meedoen. Zo kan ‘schoonheid’ een ervaring worden, en ‘vrijheid’ en Pinksteren ook.

In deze workshop zal Elske zich concentreren op hoe zij haar vieringen vormgeeft. Ze heeft een mooie mix tussen christelijke rituelen en vieringen voor iedereen. Ze prikkelt hierbij alle zintuigen. Voelen, zien, horen, proeven en ruiken maken dat de hele mens geraakt wordt.

Elske Cazemier is geestelijk verzorger bij Amsta Karaad, een organisatie voor mensen met een verstandelijke beperking in Amsterdam. Zij heeft vele jaren ervaring in het vieren met hen en heeft hierover ook gepubliceerd.

Workshop 3

Ruimte creëren voor stilte

door **Beatrijs Hofland en Joke de Koeijer**

Sommige mensen lukt het wonderwel om te midden van al het lawaai van het leven de kalme te bewaren en een rustpunt in zichzelf te vinden. Voor alle anderen heeft de dienst geestelijke verzorging van het Bravis Ziekenhuis een digitaal Rustpunt bedacht. Een plek waar je even op adem kan komen. Een plek waar natuur, kunst en meditatie je een gevoel van rust kunnen bieden. Een tekst of beeld dat je even optilt uit de tijd. Een plaats waar je virtueel een kaarsje kunt opsteken en een wens delen.

In deze workshop krijg je een boeiende rondleiding in de digitale wereld van de stilte. Hoe is het Bravis Rustpunt opgezet? Welke bondgenoten maar ook welke obstakels kwamen we tegen? Bovendien krijg je de kans voor je eigen vakgroep of dienst en je eigen instelling vragen te verkennen als: bereiken we met het ontwikkelen van zo’n ruimte onze doelgroep op een manier die nieuw, uitdagend en passend is, en die een aanvulling vormt op de overige diensten? Is je antwoord ja, dan krijg je aan het eind van de workshop een snelgids mee, waarmee je je collega’s kunt verrassen en goed beslagen ten ijs komt in de verdere ontwikkeling van jullie stilte. Kijk alvast op de [website](#).

Beatrijs Hofland is geestelijk verzorger bij Bravis in Roosendaal en Bergen op Zoom. Joke de Koeijer is vrijgevestigd geestelijk verzorger onder de naam inZZen Zin-Zorg en Ritueelbegeleiding in Zierikzee.

Workshop 4

Schoonheid voorbij de schrik

door **Hannah Nováková**

Als geestelijk verzorger bij de Koninklijke Marine werk ik in een wereld van metaal en dieselseur. In het begin schrok ik regelmatig van wat ik tegenkwam - de hardheid en kilheid van zowel het materiaal als van het gedrag van militairen. Maar er was meer; ik was ook geïntrigeerd en begon schoonheid te zien - van de technische ruimtes, van de militaire rituelen, van hun vriendschappen en loyaliteit. En tot mijn verbazing werd ik ook geconfronteerd met de noodzaak van het zien van mijn eigen schoonheid, van het waarderen van mijzelf precies zoals ik ben.

In deze workshop gaan we samen het thema verkennen van schoonheid voorbij de schrik. Met behulp van verschillende werkvormen boren we diepere lagen aan van schoonheid van het vreemde en angstaanjagende.

Hannah Nováková is gepromoveerd theoloog, supervisor en lichaamsgericht therapeut. Ze was 24 jaar werkzaam als gemeentepredikant en sinds 2015 werkt ze als geestelijk verzorger bij de Koninklijke Marine.

Workshop 5

Over de werking van schoonheid in rituelen

door **Joanna Wojtkowiak**

Rituelen zijn esthetische vertalingen van de werkelijkheid. Rituelen hebben verschillende functies in de samenleving en in het werkveld van de geestelijk verzorger. Vieringen, herdenkingen of individuele rituelen worden vaak gezien als transformerende ervaringen: er verandert daadwerkelijk iets voor de deelnemers. Maar waarom werkt een ritueel eigenlijk transformerend? In deze workshop gaan we actief de transformerende dimensie van rituelen nader bestuderen. We gaan werken vanuit eigen ervaringen met rituelen en zullen deze vanuit kennis uit rituele studies verder doordenken.

Joanna Wojtkowiak is cultuurpsychologe en doet onderzoek naar de betekenis, vorm en functie van nieuwe rituelen in onze samenleving. Zij is als universitair docent verbonden aan de Universiteit voor Humanistiek, waar zij ook hoofddocent is bij de nieuwe celebrantenopleiding voor rituele studies en praktijken.

Workshop 6

Beeldende kunst als opstap naar verbinding

door **Annelies van der Drift**

Voel je uitgedaagd om zelf contact te maken met existentiële thema's door middel van beeldende kunst. We gaan aan de slag met beeldende kunst-afbeeldingen en papier en houtskool. In het reflecteren op de door jou gekozen afbeelding en het reflecteren op je eigen creatie in houtskool ontdek je hoe beeldende kunst nieuwe perspectieven kan openen en nieuwe verbindingen laat ontstaan.

Annelies van der Drift is beeldend kunstenaar, filosoof, religiewetenschapper en geestelijk verzorger. Zij rondde haar master geestelijke verzorging af met een onderzoek naar het gebruik van beeldende kunst door geestelijk verzorgers in hun werk.

Workshop 7

Wandelen in stilte en in gesprek

door **Aat van der Harst**

Wandelen is een mooie manier om rust in je hoofd te krijgen. Dat kan door een wandelingetje in de pauze van je werk, een stevige wandeling in het bos in het weekend of een meerdaagse voettocht in de vakantie. Als je wandelt, zie je meer, en het is ook een mooie manier om te stoppen met piekeren en helemaal in het hier en nu te komen. Dat helpt onszelf en de mensen die we ontmoeten in ons werk.

In deze workshop maken we kennis met wandelcoaching in gesprek en in stilte. Doe inspiratie op hoe je de mensen met wie je een stukje opwandelt ook figuurlijk in beweging kunt krijgen. De schoonheid van de omgeving, of dat nu stad of natuur is, wordt bron van troost.

Aat van der Harst is wandelcoach, verhalenverteller en radiopresentator. Voor Stichting de Zevende Hemel geeft hij verhalentrainingen. Met zijn coachbedrijf [Verhalen Onderweg](#) brengt hij mensen individueel en in groepen in beweging.

Workshop 8

Verbeeldingsvolle pelgrimage

door Hans Alma

Aan de hand van de verbeeldingscyclus die in de ochtendlezing besproken is, ondernemen we een gezamenlijke pelgrimstocht rond de vraag: Wat hoop ik voor mijn werk als geestelijk verzorger? Met behulp van de zintuigen verken je waar je nu in het vak staat, en waar je naartoe zou willen. De pelgrimstocht vindt plaats in een ruimte waar veel te zien, te voelen en te ruiken valt. Wat roept dat op? Hoe kun je daarmee je verwachtingen en hoop tot uitdrukking brengen? Wat wissel je daarover uit met anderen? Wat verzamel je zelf aan tastbaar materiaal om je verwachtingen en hoop te delen en mogelijk realiseerbaar te maken? Wat doet deze manier van jezelf tot uitdrukking brengen in vergelijking met bijvoorbeeld een geschreven verslag? In de afsluitende reflectie koppelen we onze ervaringen terug naar de ochtendlezing: heeft de workshop ons zicht gegeven op geestelijke verzorging als esthetisch proces?

In de Spoorzaal

Kunstproject Pelgrimsdieren

van Claudia De Vos

De ruimte is ingericht met 'Kunstproject Pelgrimsdieren'. Dit is een kunstproject geïnspireerd op het menselijk verlangen om inzicht in het eigen 'ik' te verkrijgen. Een persoonlijke pelgrimage, zoals het lopen van de pelgrimsroute naar Santiago de Compostella, is hiervoor een veel gekozen weg. Kunstproject Pelgrimsdieren biedt een alternatieve gang in de eigen omgeving. Het project bestaat uit acht keramische beelden van dieren, fabels van deze dieren, natuurlijke geuren, acht beschrijvingen van de effecten hiervan op de psyche (samen vormen deze het pelgrimsparfum) en een tableau. Het kunstproject kan, als ware het een reisgids, door de diverse zintuiglijke facetten ingezet worden om in complexe levensfasen persoonlijke inzichten te krijgen.

Claudia De Vos is beeldend kunstenaar (HKU) en geurpsycholoog (natuurgeneeskundige aromatherapie / Jungiaanse psychologie). Zij maakt objecten en installaties van keramiek en mixed media. Haar zoektocht naar de symboliek en metaforen rondom etherische oliën en de interpretatie hiervan resulteren in multi-zintuiglijke beelden en installaties.

Foto: Ger Thonen. Tuinontwerp: Fhreja Deckers. Inspiratie: Vincent van Gogh.

